

А. С. ЗАДВОРНИЙ, канд. екон. наук, с. н. с.

Б. О. АВРАМЧУК, канд. екон. наук, ст. дослідник

В. Б. КОВАЛЬЧУК, канд. фіз.-мат. наук, пров. н. с.

В. О. ЯЦЕНКО, канд. фіз.-мат. наук, с. н. с.

Т. П. БОЖКО, с. н. с.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ НАУЦІ

Резюме. Українським інститутом науково-технічної експертизи та інформації (УкрІНТЕІ) проведено поглиблене дослідження конфлікту інтересів у науковій діяльності, зокрема щодо проведення науково-технічної експертизи. На основі аналізу українського та світового досвіду було визначено, що будь-які інтереси або відносини фінансового чи іншого характеру, які можуть сприйматися як вплив на об'єктивність автора, вважаються потенційним джерелом конфлікту інтересів. Відповідно, конфлікт інтересів може бути фінансовим чи нефінансовим, професійним чи особистим. Питання конфлікту інтересів у науковій діяльності України залишається недостатньо врегульованим на рівні нормативно-правових і законодавчих актів. Тому УкрІНТЕІ запропоновано внести зміни до методичних рекомендацій для виконавців наукових досліджень і розробок та рецензентів щодо здійснення відкритого рецензування наукових досліджень. Зокрема запропоновано додати термін конфлікт інтересів і визначити його як все, що заважає чи може сприйматися як таке, що заважає повній та об'єктивній презентації, рецензуванню, прийняттю редакційних рішень чи публікації матеріалів наукових робіт і розробок, дослідницьких чи не дослідницьких статей. Важливо враховувати наявність конфлікту інтересів у ході проведення експертизи наукових проєктів та/або робіт, які проводяться за кошти державного бюджету чи інших джерел фінансування. Це впливає на різні аспекти життя суспільства, зокрема на ті, пов'язані з екологічною та національною безпекою, сферою охорони здоров'я, енергетичною незалежністю та багатьма іншими. У проєкті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу»» запропоновано визначити конфлікт інтересів як все, що заважає або може сприйматися як таке, що заважає, повному та об'єктивному проведенню експертизи. Запропоновано додати положення щодо уникнення конфлікту інтересів, а також порядок дій учасників експертного процесу в разі наявності конфлікту інтересів.

Ключові слова: конфлікт інтересів, кодекс вченого, виконавець наукових досліджень, наукова і науково-технічна експертиза.

ВСТУП

Конфлікт інтересів як явище не є чимось новим або таким що набуло свого значення останнім часом. Питання конфлікту інтересів в Україні розглядається переважно в контексті запобігання корупції. Зокрема в Законі України «Про запобігання корупції» надано визначення потенційного та реального конфлікту інтересів, а також способів їх запобігання та врегулювання [1]. Причому в науковій діяльності питання конфлікту інтересів згадується здебільшого опосередковано, переважно як елемент більш широкого поняття «наукової етики», без детального заглиблення в його суть, форми та практичні алгоритми дій у напрямі ідентифікації та уникнення негативного впливу конфлікту інтересів.

Так, УкрІНТЕІ було проведено поглиблене дослідження питання конфлікту інтересів у науковій діяльності, зокрема щодо проведення нау-

ково-технічної експертизи. Ключові положення цього дослідження та його практичні результати і пропозиції викладено в цій статті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У 2005 р. Українська федерація вчених за участі фахівців Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України на основі узагальнення світового досвіду та практики подолання етичних проблем, що наявні у вітчизняній науці, підготувала проєкт «Кодексу наукової етики» і винесла його на обговорення серед українських науковців. Четвертий розділ цього Кодексу повністю присвячений конфлікту інтересів, який у цьому випадку було ретельно проаналізовано, сформовано рекомендації щодо ідентифікації конфлікту інтересів і відповідних дій на наявність певного його виду. Цей Кодекс є гарним прикладом рекомендаційного підходу до питання

конфлікту інтересів — його визначення та підходів до вирішення [2].

У 2009 р. Постановою загальних зборів НААН України було схвалено Етичний кодекс ученого України. У цьому документі конфлікт інтересів згадується в контексті того, що за наявності конфлікту інтересів, учений має ставити загальні інтереси вище, аніж інтереси замовників дослідження, а також має насамперед діяти, виходячи з загальних інтересів науки і лише потім — з інтересів особистих та своєї установи [3].

Зазначені українські, а також іноземні підходи щодо ідентифікації та врегулювання конфлікту інтересів усе ще залишають досить широке поле для трактування поняття конфлікту інтересів, визначення його наявності та набору дій у разі виявлення конфлікту інтересів.

Не заперечуючи вищезазначених підходів до роботи з конфліктом інтересів, як елементом етики наукової діяльності, варто зазначити, що питання конфлікту інтересів у науковій сфері потребує більшої уваги та практичного підходу. Ця потреба викликана багатовекторністю сучасного соціуму і наукового процесу, у якому наявний досить широкий набір інтересів різної спрямованості, які за певних умов створюють конфлікт між собою.

Навіть в самому науковому середовищі відзначається, що чимало науковців приділяло увагу питанню наукової етики, проте всі дослідження мали вузьку спрямованість відповідно до галузі, у якій вони проводилися [4].

Усе це знайшло відображення в тому, що методичне та нормативно-правове врегулювання конфлікту інтересів у науковій сфері проявляється переважно у формі етичних кодексів окремих профільних академій наук України, навчальних, наукових і науково-дослідних установ України, а також наукових видань. Так, конфлікт інтересів згадується в Етичному кодексі ученого НААН України [5], Кодексі наукової етики НАПрН України [6], Етичному кодексі ученого Приватного вищого навчального закладу “Київський медичний університет” [7] та інших джерелах.

З одного боку, такий підхід відповідає принципам відкритої науки, а з іншого — питання конфлікту інтересів у науковій діяльності України залишається недостатньо врегульованим на рівні нормативно-правових і законодавчих актів. Питання конфлікту інтересів це не лише елемент наукової етики, а ще й елемент наукової діяльності, яка впливає на економічну, соціальну та навіть військову безпеку країни.

На законодавчому рівні конфлікт інтересів найкраще описано та врегульовано в нормах Закону України “Про запобігання корупції” [1].

Вимоги цього Закону поширюються на посадових осіб або представників наукових установ, освітніх закладів, експертів відповідної кваліфікації, інших осіб, які входять до складу конкурсних і дисциплінарних комісій, утворених відповідно до положень: Закону України “Про державну службу” [8], Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування” [9], інших законів (окрім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій) та Громадської ради доброчесності, що була створена відповідно до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” [10].

Не всі види наукової діяльності та наукової спільноти охоплено дією Закону України “Про запобігання корупції”. З урахуванням його спрямованості саме на запобігання корупції — не всі норми відповідають особливостям ведення наукової діяльності. Так, наприклад, наукова і науково-технічна експертиза врегульована окремим Законом України “Про наукову і науково-технічну експертизу”, у якому питання конфлікту інтересів не враховано [11].

Також не врегульовано питання конфлікту інтересів у частині рецензування результатів наукових досліджень і розробок. З метою його вирішення співробітники відділу науково-методичного забезпечення та інформаційного забезпечення експертної діяльності УкрІНТЕІ, на основі аналізу поточних реалій у науковій діяльності України та світового досвіду, розробили пропозиції щодо врегулювання питання конфлікту інтересів, які лягли в основу проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про наукову і науково-технічну експертизу””, внесення змін до Положення про організацію та проведення наукової та науково-технічної експертизи, а також до проекту методичних рекомендацій для виконавців наукових досліджень і розробок та рецензентів щодо здійснення відкритого рецензування наукових досліджень.

У світовій практиці термін “конфлікт інтересів” найчастіше застосовують у видавничій практиці та згадують у контексті рецензування наукових публікацій у цілях їхнього опублікування в наукових журналах. Так, у Рекомендаціях Ради наукових редакторів (Council of Science Editors — CSE) щодо сприяння доброчесності в публікаціях наукових журналів, конфлікт інтересів у видавничій діяльності визначається як умови, за яких особа має суперечливі чи конкуруючі інтереси, що можуть сприяти упередженості редакційних рішень. Конфлікти інтересів можуть бути потенційними чи уявними, або ж фактичними. Особисті, політичні, фінансові, академічні чи релігійні міркування можуть впливати на

об'єктивність різними способами. Редактори мають встановити та регулярно контролювати політику конфлікту інтересів для редакторів, рецензентів, членів редакційної колегії, редакційного персоналу та авторів [12].

У Рекомендаціях щодо належної видавничої практики Комітету з видавничої етики (Committee on Publication Ethics — COPE) зазначено, що конфлікт інтересів може бути не завжди очевидним та може впливати на судження автора, рецензентів і редакторів. Конфлікт інтересів тут описано як ситуацію, у якій після його розкриття читач може відчути себе введеним в оману чи ошуканим. Конфлікт інтересів може бути особистим, комерційним, політичним, академічним чи фінансовим [13].

Отже, будь-які інтереси чи відносини фінансового чи іншого характеру, які можуть сприйматися як вплив на об'єктивність автора, вважаються потенційним джерелом конфлікту інтересів [14].

Важко обмежити коло фактів, відносин і процесів, які можуть фактично завдавати впливу, чи здаватися такими, що завдають впливу на об'єктивність оцінки результатів наукової діяльності. Конфлікт інтересів може бути фінансовими чи нефінансовим, професійним чи особистим. Конкуруючі інтереси можуть виникнути у відносинах з організацією чи іншою особою. Вони можуть нести уявну або фактичну упередженість у процесі рецензування. А поява упередженості під час рецензування може скомпрометувати дослідження загалом, навіть якщо дослідження є абсолютно достовірним.

Саме тому в методичних рекомендаціях для виконавців наукових досліджень і розробок та рецензентів щодо здійснення відкритого рецензування наукових досліджень конфлікт інтересів запропоновано визначити як все, що заважає або може сприйматися як таке, що заважає повній та об'єктивній презентації, рецензуванню, прийняттю редакційних рішень або публікації матеріалів наукових робіт і розробок дослідницьких чи не дослідницьких статей [15].

Як уже зазначалося, у сучасній науковій діяльності стикається широке коло інтересів різної направленості, а отже, конфлікт інтересів важко відстежувати з боку будь-якого одного учасника процесу рецензування. Тому кожен, хто бере участь у процесі рецензування, має заявити про всі потенційно можливі факти конфлікту інтересів, які виникли протягом останніх п'яти років. Також повинні бути заявлені всі факти можливого конфлікту інтересів, які виникли протягом п'яти років після проведення дослідження, що розглядається, або підготовки статті до опублікування. Саме таких умов запропоно-

вано дотримуватись в оновлених методичних рекомендаціях для виконавців наукових досліджень і розробок та рецензентів щодо здійснення відкритого рецензування наукових досліджень.

Для виявлення конфлікту інтересів, рецензенти можуть використовувати різного роду опитувальники, які доступні у відкритому доступі. Це може бути, наприклад, опитувальник від PLOS — некомерційного видавця з відкритим доступом, який дає змогу дослідникам прискорювати прогрес у науці та медицині, очолюючи трансформацію наукової комунікації [15]. Якщо рецензент ствердно відповідає на будь-яке з питань опитувальника, він має заявити про конфлікт інтересів, перш ніж прийняти запрошення до рецензування.

В окремих випадках конфлікт інтересів може бути збережений у процесі рецензування, проте він має бути обов'язково задекларованим безпосередньо в рецензії. Якщо про конфлікт інтересів стане відомо після публікації рецензії, про це має бути терміново і відкрито повідомлено у виданнях, у яких було опубліковано наукові матеріали та рецензії до них. Про конфлікт інтересів, який виник на будь-якому етапі рецензування, мають відкрито повідомляти всі учасники процесу рецензування.

Важливо розуміти, що конфлікт інтересів може мати не лише різні прояви, а й виникати в усіх видах наукової діяльності, не тільки в процесі рецензування результатів наукових досліджень. Адже, конфлікт інтересів — це "ситуації, у яких фінансові чи інші особисті міркування можуть поставити під загрозу або мати вигляд такої, що компрометує, судження дослідника під час проведення дослідження або звітування про нього" [16].

ВИСНОВКИ

В актуальній редакції Закону України "Про наукову і науково-технічну експертизу" [11] та Положенні про організацію та проведення наукової і та науково-технічної експертизи [17] відсутні згадування про конфлікт інтересів відносно наукової та науково-технічної експертизи. Немає його визначення, критеріїв оцінки наявності конфлікту інтересів, а також алгоритму дій у разі його наявності. Важко переоцінити важливість врахування конфлікту інтересів у ході проведення експертизи наукових проєктів та/або робіт, які проводяться за кошти державного бюджету або інших джерел фінансування, та які мають вплив на різні сторони життя суспільства, зокрема пов'язані з екологічною та національною безпекою, сферою охорони здоров'я, енергетичною незалежністю та багатьма іншими. За

аналогією з конфліктом інтересів у процесі рецензування результатів наукової діяльності, конфлікт інтересів у процесі проведення наукової та науково-технічної експертизи, у проєкті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу»» запропоновано визначити конфлікт інтересів як усе, що заважає або може сприйматися як таке, що заважає повному та об'єктивному проведенню експертизи. Також запропоновано додати такі положення:

- замовник та/або організатор експертизи має забезпечувати уникнення конфлікту інтересів та передбачити в договорі на проведення наукової та науково-технічної експертизи порядок дій у разі наявності такого конфлікту;
- виконавець експертизи повинен своєчасно інформувати замовника та/або організатора про наявність конфлікту інтересів щодо кожного об'єкта експертизи;
- у випадку повідомлення виконавцем експертизи про конфлікт інтересів організатор або замовник має відсторонити такого виконавця від участі в експертизі відповідного об'єкта експертизи;
- у випадку виявлення у виконавця експертизи конфлікту інтересів, про який не було належно та своєчасно повідомлено, замовник або організатор експертизи своїм рішенням має відсторонити відповідного виконавця експертизи від участі в експертизі та анулювати відповідний експертний висновок.

Щоб допомогти учасникам експертизи ідентифікувати наявність конфлікту інтересів у Положенні про організацію та проведення наукової та науково-технічної експертизи запропоновано додати критерії його наявності. Так, під час проведення наукової та науково-технічної експертизи у виконавця експертизи наявний конфлікт інтересів, якщо він:

- бере участь у тому ж конкурсі, що і керівник або виконавець об'єкта експертизи;
- є близькою особою одного з керівників або виконавців об'єкта експертизи;
- працює (зокрема за сумісництвом або на підставі цивільно-правового договору) в одній установі, підприємстві, організації з керівниками чи виконавцями відповідного об'єкта експертизи;
- може отримати вигоду в разі підтримки чи відхилення об'єкта експертизи під час конкурсного відбору;
- протягом останніх трьох років мав наукову співпрацю, спільну наукову публікацію або отриманий патент із керівниками або виконавцями об'єкта експертизи.

Замовник або організатор експертизи можуть встановлювати додаткові критерії наявності конфлікту інтересів і фіксувати їх в умовах договору. Причому невіддільною частиною договору на проведення наукової та науково-технічної експертизи є підтвердження виконавця про відсутність конфлікту інтересів. Порядок дій учасників експертного процесу (у разі наявності такого конфлікту) має бути передбачений договором на проведення експертизи. Зокрема:

- виконавець експертизи має своєчасно інформувати замовника та/або організатора про наявність конфлікту інтересів щодо кожного об'єкта експертизи;
- у випадку повідомлення виконавцем експертизи про конфлікт інтересів, такий виконавець повинен бути відсторонений організатором або замовником від участі в експертизі відповідного об'єкта експертизи;
- у випадку виявлення у виконавця експертизи конфлікту інтересів, про який не було належно та своєчасно повідомлено, замовник експертизи своїм рішенням має відсторонити відповідного виконавця експертизи від участі в експертизі та анулювати відповідний експертний висновок;
- у разі виникнення спірних питань, остаточне рішення щодо конфлікту інтересів приймає замовник експертизи.

Таким чином, ретельна оцінка наявної української та іноземної теорії і практики щодо конфлікту інтересів, а також здійснений перелік кроків щодо методичного та практичного врегулювання питання конфлікту інтересів, сприятимуть подальшому розвитку української науки, підвищенню її ефективності та захищеності від наявних або можливих негативних впливів і ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Кодекс наукової етики [Електронний ресурс] // Наука і наукознавство. — 2005. — № 3. — С. 31–37. — Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/49520/05-Codex.pdf?sequence=1>.
3. Етичний кодекс ученого України [Електронний ресурс]: Постанова Загальних зборів НАН України № 2 від 15 квіт. 2009 р. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>.
4. Почтовюк А. Б. Роль наукової етики в сучасних економічних дослідженнях [Електронний ресурс] / А. Б. Почтовюк, В. В. Семеніхіна // Ефективна економіка. — 2021. — № 1. — 5 с. — Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/13.pdf.
5. Етичний кодекс ученого НААН України [Електронний ресурс] // Національна академія аграрних

- наук України. — Режим доступу: http://naas.gov.ua/content/publicna-informaciya/nomat_pravova_baza/.
6. Кодекс наукової етики Національної академії правових наук України [Електронний ресурс] // Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності України. — Режим доступу: <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2021/04/Кодекс-наук-етики.pdf>.
7. Етичний кодекс ученого Приватного вищого навчального закладу “Київський медичний університет” [Електронний ресурс] // Київський медичний університет. — Режим доступу: <https://kmtu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/Етичний-кодекс-ученого.pdf>.
8. Про державну службу [Електронний ресурс]: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
9. Про службу в органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс]: Закон України від 07 черв. 2001 р. № 2493-III. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>.
10. Про судоустрій і статус суддів [Електронний ресурс]: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
11. Про наукову і науково-технічну експертизу [Електронний ресурс]: Закон України від 10 лют. 1995 р. № 51/95-ВР. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Recommendations for Promoting Integrity in Scientific Journal Publications [Electronic resource] // Council of Science Editors. — Access mode: <https://www.councilscienceeditors.org/recommendations-for-promoting-integrity-in-scientific-journal-publications>.
13. Guidelines on good publication practice [Electronic resource] // Committee on Publication Ethics. — Access mode: <https://publicationethics.org/files/u7141/1999pdf13.pdf>.
14. Conflict of Interest Information for Authors and Peer Reviewers [Electronic resource] // Witness: The Canadian Journal of Critical Nursing Discourse. — Access mode: <https://witness.journals.yorku.ca/index.php/default/COI#:~:text=Any%20interest%20or%20relationship%2C%20financial,authors%20describe%20in%20their%20manuscript>.
15. Competing Interests for Reviewers [Electronic resource] // PLOS, Open Access publisher. — Access mode: <https://plos.org/resource/competing-interests-for-reviewers/#:~:text=Competing%20interests%20can%20be%20financial,submission%20or%20peer%20review%20process>.
16. Stanley G. Teaching the responsible Conduct of Research in Humans. Chapter 4: Conflicts of Interest — Definitions [Electronic resource] / G. Stanley, M. D. Karenman // The Office of Research Integrity. — Access mode: <https://ori.hhs.gov/education/products/ucla/chapter4/default.htm>.
17. Про затвердження Положення про організацію та проведення наукової та науково-технічної експертизи: наказ Міністерства України у справах науки і технологій від 24 квіт. 1998 р. № 131. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0462-98#Text>.
18. Про затвердження Положення про організацію та проведення наукової та науково-технічної експертизи: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII [On Prevention of Corruption: Law of Ukraine dated 14 Oct. 2014 No. 1700-VII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>. [in Ukr.].
19. (2005). Kodeks naukovoї etyki [Code of scientific ethics]. *Nauka i naukoznasstvo* [Science and science], 3. 31–37. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/49520/05-Codex.pdf?sequence=1>. [in Ukr.].
20. Etichnyi kodeks uchenogo Ukrainy: Postanova Zahalnykh zboriv NAN Ukrainy № 2 vid 15 kvit. 2009 r. [Code of ethics of a scientist of Ukraine: Resolution of the General Meeting of the NAS of Ukraine No. 2 dated 15 Apr. 2009]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>. [in Ukr.].
21. Pochtoviuk, A. B., & Semenikhina, V. V. (2021). Rol naukovoї etyki v suchasnykh ekonomichnykh doslidzhenniakh [The role of scientific ethics in modern economic research]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy]. 1. 5 p. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/13.pdf. [in Ukr.].
22. Etichnyi kodeks uchenoho NAAN Ukrainy [Code of ethics of a scientist of the NAASU]. *Natsionalna akademiia ahrarykh nauk Ukrainy* [National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine]. Retrieved from: <http://e-csr.org.ua/node/116>. [in Ukr.].
23. Kodeks naukovoї etyki Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy [Code of scientific ethics of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine]. *Naukovo-doslidnyi instytut vyvchennia problem zlochynnosti Ukrainy* [Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems of Ukraine]. Retrieved from: <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2021/04/Кодекс-наук-етики.pdf>. [in Ukr.].
24. Etichnyi kodeks uchenoho Pryvatnoho vyshchoho navchalnoho zakladu “Kyivskiy medychnyi universytet” [Code of ethics of a scientist of the Private higher educational institution “Kyiv Medical University”]. *Kyivskiy medychnyi universytet* [Kyiv Medical University]. Retrieved from: <https://kmtu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/Етичний-кодекс-ученого.pdf>. [in Ukr.].
25. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy Zakon Ukrainy vid 10 hrud. 2015 r. № 889-VIII [On Civil Service: Law of Ukraine dated December 10, 2015 No. 889-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. [in Ukr.].
26. Pro sluzhbu v organah misceвого samovryaduvannya: Zakon Ukrainy vid 07 cherv. 2001 r. № 2493-III [On service in local self-government bodies: Law of Ukraine dated June 7, 2001 No. 2493-III]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>. [in Ukr.].
27. Pro sudoustriy i snanus suddiv: Zakon Ukrainy vid 02 cherv. 2016 r. № 1402-VIII [On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine dated June 2, 2016 No. 1402-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. [in Ukr.].
28. Pro naukovu i naukovo-tehnichnu ekspertizu: Zakon Ukrainy vid 10 liut. 1995 r. № 51/95-VR [On Scientific and Scientific-Technical Expertise: Law of Ukraine of February 10, 1995 No. 51/95-BP]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukr.].
29. Recommendations for Promoting Integrity in Scientific Journal Publications. *Council of Science Editors*. Retrieved from: <https://www.councilscienceeditors.org/recommendations-for-promoting-integrity-in-scientific-journal-publications>.

REFERENCES

1. Pro zapobiegania korruptsii: Zakon Ukrainy vid 14 zhovt. 2014 r. № 1700-VII [On Prevention of Cor-

13. Guidelines on good publication practice. *Committee on Publication Ethics*. Retrieved from: <https://publicationethics.org/files/u7141/1999pdf13.pdf>.
14. Conflict of Interest Information for Authors and Peer Reviewers. *Witness: The Canadian Journal of Critical Nursing Discourse*. Retrieved from: <https://witness.journals.yorku.ca/index.php/default/COI#:~:text=Any%20interest%20or%20relationship%2C%20financial,authors%20describe%20in%20their%20manuscript>.
15. Competing Interests for Reviewers. *PLOS, Open Access publisher*. Retrieved from: <https://plos.org/resource/competing-interests-for-reviewers/#:~:text=Competing%20interests%20can%20be%20financial,submission%20or%20peer%20review%20process>.
16. Stanley, G., & Karenman, M. D. Teaching the responsible Conduct of Research in Humans. Chapter 4: Conflicts of Interest — Definitions. *The Office of Research Integrity*. Retrieved from: <https://ori.hhs.gov/education/products/ucla/chapter4/default.htm>.
17. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu ta provedennia naukovoï ta naukovo-tekhnichnoi ekspertyzy: nakaz Ministerstva Ukrainy u spravakh nauky i tekhnolohii vid 24 kvit. 1998 r. № 131 [On approval of the Regulations on the organization and conduct of scientific and scientific-technical expertise: Order of the Ministry of Science and Technology of Ukraine of April 24, 1998 No. 131]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0462-98#Text>. [in Ukr.].

A. S. ZADVORNYI, PhD in Economics, Senior Researcher

B. O. AVRAMCHUK, PhD in Economics, Senior Researcher

V. B. KOVALCHUK, PhD in Physics and Mathematics, Leading Researcher

V. O. YATSENKO, Ph.D. in Physics and Mathematics, Senior Researcher

T. P. BOZHKO, Senior Researcher

CONFLICT OF INTERESTS IN MODERN UKRAINIAN SCIENCE

Abstract. *The Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information conducted an in-depth study of the conflict of interests in scientific activity, in particular, regarding the conduct of scientific and technical expertise (UkrISTEI). Based on the analysis of Ukrainian and foreign experience, it was determined that any interests or relationships, financial or otherwise, that can be perceived as influencing the objectivity of the author, are considered a potential source of conflict of interests. Accordingly, the conflict of interest can be financial or non-financial, professional or personal. The issue of conflict of interests in the scientific activity of Ukraine remains insufficiently regulated at the level of regulatory and legislative acts. Therefore, UkrISTEI was asked to make changes to the Methodological recommendations for the performers of scientific research and development and reviewers regarding the open review of scientific research. In particular, it is proposed to add the term conflict of interest and define it as anything that interferes or can be perceived as interfering with the full and objective presentation, review, editorial decision-making or publication of materials of scientific works and development of research or non-research articles. It is important to take into account the presence of a conflict of interests during the examination of scientific projects and/or works that are carried out with the funds of the state budget or other sources of funding. After all, it affects various aspects of the life of society, in particular, related to environmental and national security, the sphere of health care, energy independence and many others. In the draft of the Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Expertise", it is proposed to define a conflict of interests as anything that interferes or can be perceived as something that interferes with a full and objective examination. It is also proposed to add provisions on avoiding conflicts of interest, as well as the procedure for the participants of the expert process, in the event of a conflict of interests.*

Keywords: *conflict of interests, scientist's code, researcher, scientific and scientific and technical expertise.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Задворний Андрій Сергійович — канд. екон. наук, с. н. с., ДНУ "Український інститут науково-технічної експертизи та інформації", вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03150; +38 (044) 521-00-10; andrii.zadvornyi@gmail.com; ORCID: 0009-0002-6229-4764

Аврамчук Богдан Олегович — канд. екон. наук, ст. дослідник, заступник директора з науково-експертної діяльності, ДНУ "Український інститут науково-технічної експертизи та інформації", вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03150; +38 (044) 521-00-10; avramchuk.bogdan@gmail.com; ORCID: 0000-0001-8505-2157

Ковальчук Василь Борисович — канд. фіз.-мат наук, провідний науковий співробітник, ДНУ "Український інститут науково-технічної експертизи та інформації", вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03150; +38 (044) 521-00-10; kovalchuk_dintie@ukr.net; ORCID: 0000-0001-7341-7358

Яценко Віктор Олександрович — канд. фіз.-мат. наук, ст. науковий співробітник, ДНУ "Український інститут науково-технічної експертизи та інформації", вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03150; +38 (044) 521-00-10; yats481@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2859-3560

Божко Тетяна Павлівна — с. н. с., ДНУ "Український інститут науково-технічної експертизи та інформації", вул. Антоновича, 180, м. Київ, Україна, 03150; +38 (044) 521-00-10; uintei_n@ukr.net; ORCID: 0000-0003-1257-1612

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Zadvornyi A. S. — PhD in Economics, Senior Researcher of Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information, Antonovycha Str., 180, Kyiv, Ukraine, 03150; +38 (044) 521-00-10; andrii.zadvornyi@gmail.com; ORCID: 0009-0002-6229-4764

Avramchuk B. O. — PhD in Economics, Senior Researcher, deputy director of scientific and expert activities of Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information, Antonovycha Str., 180, Kyiv, Ukraine, 03150; +38 (044) 521-00-10; avramchuk.bogdan@gmail.com; ORCID: 0000-0001-8505-2157

Kovalchuk V. B. — PhD in Physics and Mathematics, Leading Researcher of Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information, Antonovycha Str., 180, Kyiv, Ukraine, 03150; +38 (044) 521-00-10; kovalchuk_dintie@ukr.net; ORCID: 0000-0001-7341-7358

Yatsenko V. O. — PhD in Physics and Mathematics, Senior Researcher of Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information, Antonovycha Str., 180, Kyiv, Ukraine, 03150; +38 (044) 521-00-10; yats481@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2859-3560

Bozhko T. P. — Senior Researcher of Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information, Antonovycha Str., 180, Kyiv, Ukraine, 03150; +38 (044) 521-00-10; uintei_n@ukr.net; ORCID: 0000-0003-1257-1612

<http://doi.org/10.35668/2520-6524-2024-4-12>

УДК 33.303

Н. І. ВАВІЛІНА, с. н. с.

О. О. ЧАРКІНА, магістр

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Резюме. Досліджено нові підходи та принципи оцінювання результативності науки відповідно до Декларації Сан-Франциско про оцінку досліджень (DORA). Узагальнено досвід країн світу щодо пошуку нових форм, методів оцінки якості досліджень в умовах відходу від наукометричних показників. Активу участь у цих пошуках беруть численні рухи за реформи оцінювання, які пропонують безліч варіантів оцінки. У результаті виникла нова сфера досліджень, яка вивчає ефективність запропонованих підходів. Розглянуто досвід провідних країн з оцінювання якості та впливу наукових досліджень експертним шляхом. Це забезпечує високий ступінь об'єктивності та надійності результатів, але потребує значних фінансових вкладень. Визначено відсутність стандартизованих підходів і показників оцінки результативності науки: майже розвинені країни, які здійснюють повне експертне оцінювання наукової діяльності, мають певні відмінності. Вони залежать від рівня економічного, географічного та історичного розвитку, ментальних особливостей тощо. Окремі елементи цього досвіду мають бути використані у вітчизняній практиці (наприклад, проведення експертизи впливу наукових досліджень на соціально-економічний розвиток України). Сформовано умови та принципи об'єктивного оцінювання результатів наукових досліджень в Україні. Одним із головних можна визначити принцип академічної доброчесності.

Ключові слова: якість наукових досліджень, реформа оцінювання, показники впливу, експертна оцінка якості, результативність науки, ефективність методів оцінки.

ВСТУП

У Законі України “Про наукову та науково-технічну діяльність” поняття “науковий результат” визначено як “нове наукове знання,

одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації”. У п. 2. ст. 11 цього Закону якість науково-технічної діяльності визначається